

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
TALLINNA KOLLDEZ

Rahvusvaheline majandus ja ärikorraldus
Äriõigus

Ksenia Beljajeva

MITTEABIELULINE KOOSELU JA SELLE ÕIGUSLIK
REGULATSIOON

Lõputöö

Juhendaja: Uno Feldschmidt, *mag. iur*

Tallinn 2016

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. MITTEABIELULISE KOOSELU MÕISTE JA OLEMUS	6
1.1. Mitteabielulise kooselu registreerimise eellugu	7
1.2. Registreeritud kooselu	8
1.3. Registreerimata kooselu	9
2. VARALISED SUHTED MITTEABIELULISE KOOSELU PUHUL	11
2.1. Ühiste varaliste õiguste tekkimise alused abielu ja vabaabielu puhul	13
2.2. Ühine omand kui tagatis perekonna igapäevavajaduste katteks	16
2.3. Ühised varalised õigused kui kaitsevahend partneri tegevuse vastu	17
2.4. Suhte lõppemine	18
2.5. Suhted kolmandate isikutega	19
3. VÕRDLEV ANALÜÜS	21
3.1. Võrdlus erinevate kooseluvormide vahel	21
3.2. Järeldused.....	31
KOKKUVÕTE	36
VIIDATUD KIRJANDUS JA TEISED ALLIKMATERJALID	38
SUMMARY	41

SISSEJUHATUS

Nii abielu kui ka mitteabielulise kooselu puhul tekib kriisisituatsioonis oluline küsimus kohaldatavatest normidest – ühe partneri surma, elukaaslaste lahkumineku või raske majandusliku olukorra puhul. Seni, kui partnerite omavaheline kooselu sujub ilma raskuste või ootamatusteta, ei peeta varaliste suhete korraldamist tihti peale kuigi oluliseks. Erinevuseks on, et kui abikaasade (või alates 01.01.2016 registreeritud kooselupartnerite) puhul on vastavad normid olemas seaduses, siis vabaabielupartnerid peavad oma vara küsimustes ilmutama peaaegu samasugust teadlikkust nagu suvalised, teineteisega isiklikul tasandil mitteseotud õiguskäibes osalejad (nt lepingupartnerid).¹

Mitteabieluline kooselu on Eestis väga populaarne. Põhjusi, miks abielu registreerida ei soovita, on palju: ühe jaoks on vaba kooselu „proovi-abielu”, teine soovib abielust tulenevaid tagajärgi teadlikult vältida, kolmas ei hinda oma suhet perspektiivis eriti pikaks.²

Uuringud näitavad ka, et pärast lahutust või lehestumist ei kiirustata reeglina uuesti abielluma – kui leitakse elukaaslane, elatakse temaga meelsamini vabaabielus. Pikka aega ei olnud mitte ühtegi õigusakti, mis oleks omavahel mitte abielus olevate isikute omavahelisi (sh varalisi) suhteid reguleerinud. Surve vastava seaduse loomiseks on pikki aastaid olnud tugev (seda peamiselt homoseksuaalsete paaride valguses, kellel ei ole võimalik tulenevalt perekonnaseadusest³ (PKS) omavahel abielluda). 01.01.2016 jõustus Eesti Vabariigi kooseluseadus⁴ (KooS), mis on sisuliselt esimene õigusakt, mis annab mitteabielus olevatele elukaaslastele seaduse silmis registreeritud elukaaslastena teatavad hüved ning seab kohustused.

Samas on Eestis ikka jätkuvalt väga suur hulk inimesi, kes elavad partneritena koos, kuid nad ei ole ei abielus ega registreeritud ka kooselus – kuid samas tekivad ka nende vahel erinevad

¹ Kama, P., Kullerkupp. K. (Juridica nr 6, 2002) Vabaabielu versus abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis

² Mis saab pärast vabaabielu lõppu? <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/mis-saab-parast-vabaabielu-loppu?id=51296829> (kuvatud 11.10.2016)

³ Siin ja edaspidi RT L, 10.03.2016, 1

⁴ Siin ja edaspidi RT I, 16.10.2014, 1

varalised suhted ning lahkumineku puhul tuleb lahendada küsimus, kuidas peaks kooselu ajal soetatud vara jagama. Seda, kuidas toimub vara üleminek ühe partneri surma puhul (olgu see siis abielu, registreeritud kooselu või vabaabielu), autor käesolevas lõputöös ei eraldi aspektina analüüsi, kuivõrd see ei ole käesoleva töö mahtu arvestades põhiteema ning autor keskendub jäigalt vaid lahkumineku puhul toimuva vara jagamise küsimusele.

Käesoleva töö eesmärgiks on autor seadnud uurida ja välja selgitada mitteabielulise ja abielulise kooselu õiguslike regulatsiooni erisusi ja rakendusvõimalusi. Selgitame välja, millised õigused ja kohustused mõlema – nii registreeritud kui vaba - kooseluvormi puhul kaasnevad. Kuivõrd töö põhirõhk on asetatud eelkõige mitteabielulisele kooselule, siis antud lõputöös autor registreeritud abieluga kui kooseluvormi olemust põhjalikult ei analüüsi, küll aga toob sisse peamised põhimõtted, et sellele tuginedes töö uurimuslikus osas luua kolmest erinevast suhtevormist ja sellega kaasnevast õiguslikust raamistikust tervikpilt.

Varasemalt on sarnast teemat uurinud ka Marit Kukk, kaitstes 2015. aastal Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas oma magistritöö teemal „Võlaõiguslikud kaitsemehhanismid mitteabielulises kooselus elavate partnerite omavaheliste suhete reguleerimiseks kooselu lõppemisel“. Viidatud töö keskmes on heteroseksuaalsete vabaabielupartnerite suhete reguleerimisega seotud küsimused, eelkõige praktilised probleemid. Uurimisobjekt on piiritletud poolte omavahelistele varalistele suhetele, sealjuures peamiselt ühise eluasemega seonduvatele probleemidele, sest põhiliseks vaidlusküsimuseks vabaabielu lõppemisel on justnimelt kooselu jooksul soetatud vara, eelkõige eluaseme kuuluvus või varale tehtud varaliste või mittevaraliste kulutuste hüvitamine.

Käesoleva lõputöö uurimismeetodiks on metanalüüs, kus autor enda poolt välja toodud teoreetilisele osale ja faktidele ning kehtivatele õigusaktidele tuginedes loob järeldused, millised on erinevused registreeritud ja registreerimata kooselus olevatel isikutel pärast lahkuminekut teineteiselt midagi nõuda, tuues sealhulgas paralleele registreeritud abieluga. Töö allikatena kasutab Eesti Vabariigi õigusakte, viimastel aastatel ilmunud (teadus)artikleid ning erinevaid meediaväljaandeid. Kuivõrd töö põhirõhk seisneb eelkõige teemal, milliseks kujunevad paari varalised suhted kooselu lõppemise korral, siis ei ole analüüsitud kõiki abielu või registreeritud kooseluga seotud tahkusi (nt abikaasade õigus esitada ühiselt tuludeklaratsiooni vms).

Käesolev lõputöö on jaotatud peatükkideks. Esimeses peatükis annan ülevaate mitteabielulise kooselu mõistest ja olemusest ning samuti ülevaate sellest, kuidas jõuti KooS-i vastuvõtmiseni.

Seda, mis on abielu, autor esimeses peatükis täpsemalt avama ei hakka. Alapeatükkides avab eraldi nii abielu, registreeritud kui registreerimata kooselu tahkusi. Töö on üles ehitatud põhimõttel, et iga järgnev peatükk on seostatud eelmisega ning annab kokkuvõttes lugejale tervikpildi tehtud tööst ning läbiviidud analüüsist.

Autor püstitab põhihüpoteesi, et registreeritud kooselu annab elukaaslastele suuremad õigused ja võimalused pärast lahkuminekut teineteiselt midagi nõuda, kui registreerimata kooselus. Hüpooteesi kontrollimiseks kasutab uurimuslikus osas enda koostatud võrdlustabelit, kuhu autor kõrvutan abieluga, registreeritud ja registreerimata kooseluga kaasnevad õigused ning kohustused ja mille pinnalt loob kokkuvõtlikult vastavad järeldused.

Hüpoteesi kontrollib läbi järgnevate enesele seatud uurimisülesannete:

1. uurib, millised on erinevad (registreeritud ja registreerimata) kooseluvormid, sealhulgas tõmbab paralleele registreeritud abieluga;
2. analüüsib, millised on erinevas kooseluvormis elavate elukaaslaste õigused ja kohustused, luues vastava võrdleva tabeli;
3. eeltoodud punktis välja toodud tabeli pinnalt loob vastavad järeldused.

1. MITTEABIELULISE KOOSELU MÕISTE JA OLEMUS

Abielulises kooselus inimeste kõrval on üha rohkem vabas kooselus elavaid paare ning see arv kasvab⁵. Üheks selleks põhjuseks on kindlasti asjaolu, et tänapäeva inimesed tolereerivad aina rohkem mitteabielulist kooselu ning juba pikka aega ei ole abiellumine enam moraali küsimus. Erandiks on religioossetest uskumustest tulenev abiellumise kohustus, kuid Eestit ei saa pidada religioosseks maaks.⁶ Vabaabieliu on ilma kahtlusteta muutunud tänapäeval levinuimaks kooselu vormiks abielu kõrval.⁷ Tänapäeval on sageli perekonna mõistes loobutud abielulisuse nõudest ning inimestele piisabki vaid faktilisest kooselust⁸.

2011. aastal viidi läbi rahva ja eluruumide loendus ning selle tulemusel selgus, et võrreldes varasema, 2000. aastal läbiviidud loendusega on oluliselt suurenenud vabaabieliu elavate inimeste arv. Samas on aga seaduslikus abielus kooselavate inimeste osatähtsus rahvastikus vähenenud. Statistikaameti hinnangul elas 2011. aastal 34,5% loendatutest koos seadusliku abikaasaga ning 15,6% paaridest oli vabaabieliu. Protsentide vahe ei ole märkimisväärne ning vaadates vabaabieliu populaarsuse pidevat tõusu, siis viitab prognoos sellele, et vabaabieliu kooselavate inimeste arv kasvab tulevikus veelgi.⁹

Mitteabielulise kooselu määratlemine on objektiivselt raskem õiguslikult määratletud abieluga võrreldes. Nii abielu kui ka vabaabieliu puhul tekivad abikaasade või kooselupartnerite vahel

⁵ Statistikaamet. Vabaabieliu populaarsus kasvab. <http://www.stat.ee/65349/?highlight=vabaabieliu> (kuvatud 14.11.2016)

Statistikaamet. Kindlat usku tunnistab üle neljandiku elanikkonnast. http://www.stat.ee/65351&parent_id=32784 (kuvatud 14.11.2016)

⁶ Statistikaamet. Kindlat usku tunnistab üle neljandiku elanikkonnast. http://www.stat.ee/65351&parent_id=32784 (kuvatud 14.11.2016)

⁷ Lüderitz, A. Perekonnaõiguse õpik: Günther Beitzke alustatud teose 27., ulatuslikult ümbertöötatud trükk, Tallinn: Juura, 2005, lk 32.

⁸ Kirch, M., Siplane, A. Vabaabieliude regulatsioon ja laste kaitse. Riigikogu lühiuuring nr 6-7/111. <http://vana.sm.ee/meie/uuringud-ja-analuusid/sotsiaalvaldkond.html> (kuvatud 14.11.2016)

⁹ Statistikaamet. Vabaabieliu populaarsus kasvab. <http://www.stat.ee/65349/?highlight=vabaabieliu> (kuvatud 14.11.2016)

teatavad õiguslikud seosed, mis saavad mingis ulatuses olla aluseks ühiste varaliste õiguste tekkele.¹⁰

Järgneva peatüki alapunktides analüüsib kahte erinevat kooseluvormi. Esmalt uurib, mis on registreeritud kooselu KooS mõistes ning seejärel kooseluvormi, kus partnerid elavad koos, olemata abielus ning omamata ka vastavat registreeringut KooS mõistes.

1.1. Mitteabielulise kooselu registreerimise eellugu

Kui 1970-ndatel aastatel hakkas mitteabieluliste kooselude arv kasvama, reageerisid riigid sellele koheselt ning hakkasid otsima lahendusi haavatavate kooselupoolte kaitseks. Arengud selles valdkonnas on riigiti olnud väga erinevad ning lahenduste leidmine kestab tegelikult tänapäevani.¹¹ Riigid võivad püüelda perekonna struktureerimise ning reguleerimise poole, kuid samas on probleemiks see, et seadused ei pruugi vastata sotsiaalsele reaalsusele või kooselulise suhte muutuvale loomusele. Selline eemaldumine sotsiaalsest reaalsusest ongi vabaabielu puhul asjakohane.¹²

Rääkides Eesti kontekstis, on vajadus reguleerida mitte abielus olevate isikute omavahelisi suhteid olnud läbi aastate väga tugev ning eriti just samasooliste elukaaslaste valguses. Seadusandjad on tugeva surve tõttu suundunud sinnapoole, et luua õigusakt, mis annaks võimaluse paremini reguleerida varem vabaabielus elanud paaride laste kuuluvust kooselus olevate partnerite juurde, vastastikust ülalpidamiskohustust, ning varalisi suhteid lahkuminek, haiguse või puude korral.¹³

Plaan oli luua vastav seadus sooneutraalsena, mis tähendas, et esimest korda saaksid oma kooselu ametlikult registreerida ka samasoolised paarid ning nendele laieneks suures osas samad õigused, mis siiani kehtisid vaid ametlike, PKS mõistes registreeritud abielude puhul. Ühtlasi pidi uus seadus lihtsustama ka näiteks haiglakülastusi, nõusoleku andmist meditsiinilisteks protseduurideks ning sotsiaaltoetuste taotlemist. Seaduses planeeriti reguleerida samasoolistes

¹⁰ Kama, P., Kullerkupp. K. (Juridica nr 6, 2002) Vabaabielu versus abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis

¹¹ Perelli-Harris, B., Sanchez Gassen, N., How Similar Are Cohabitation and Marriage? Legal Approaches to Cohabitation across Western Europe. –Population and Development Review, 2012, No 4, Vol 38, lk 437.

¹²Ibid, lk 442

¹³ Parlament võttis napilt vastu tulise kofoseluseaduse. <http://www.postimees.ee/2947775/parlament-vottis-napilt-vastu-tulise-kooseluseaduse> (kuvatud 06.10.2016)

peredes kasvavate laste staatust - näiteks tähendaks see registreeritud kooselu teise partneri bioloogilise lapse lapsendada ning bioloogilise ema või isa surma korral jääks lapse kasvatamise kohustus allesjäänud partnerile. Väljaspoolt kooselu mittebioloogilise lapse lapsendamine võimalik ei oleks.¹⁴

Pikka aega avalikku arutelu tekitanud võeti KooS 09.10.2014 toimunud seaduseelnõu kolmandal lugemisel Eesti Vabariigi Riigikogu XII koosseisu poolt väga napi häälteenamusega vastu — saadikute hääled jagunesid 40 poolt ja 38 vastu, hääletamata jättis 10 saadikut¹⁵. Vaid mõni tund pärast seaduse vastuvõtmist Riigikogus kuulutas President Toomas Hendrik Ilves KooS-i välja¹⁶. Kuivõrd tegemist oli sooneutraalse õigusaktiga, siis alates seaduseelnõu Riigikogu sotsiaalkomisjoni arutlusele tulekust algasid avalikud arutelud seaduse pooldajate ja arvustajate vahel. Avaliku arvamuse uuringute järgi oli KooS-i vastu rohkem inimesi kui selle poolt. 2014. aasta augusti alguses avaldatud TNS Emori uuringu tulemusena oli küsitletutest KooS vastu rohkem kui poolt, vastavalt 58% ja 34%.¹⁷

Samas on näha tendentse, et registreeritud kooselu ei ole 2016. aastal erisooliste partnerite hulgas kuigi populaarne, kuna neil on olnud seni võimalus sõlmida abielu ning nad ei ole soovinud seda teha¹⁸. Isegi, kui heteroseksuaalsed vabaabielupartnerid hakkavad ühel hetkel siiski rohkem KooS alusel sõlmima kooselulepinguid, siis nendel juhtudel, kui seda ei tehta, jäävad vabaabielupartnerid ikkagi otsese kaitseta. Seega ei tohiks kindlasti vabaabielu probleemiga tegelemist KooS vastuvõtmisega lõpetada. Nende jaoks, kes kooselulepingut ei sõlmi, jääb kehtima varasem olukord ehk lähtuda tuleb võlaõiguslikest kaitsemehhanismidest.

1.2. Registreeritud kooselu

Registreeritud kooselu sarnaneb abieluga – tegemist on vabaabielu ametlikuks muutmisega, mis annab partneritele (ja nende lastele) turvalisustunde. KooS kohaselt saavad Eestis elavad

¹⁴ Parlament võttis napilt vastu tulise kofoseluseaduse. <http://www.postimees.ee/2947775/parlament-vottis-napilt-vastu-tulise-kooseluseaduse> (kuvatud 06.10.2016)

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ President kuulutas kooseluseaduse kiirkorras välja. <http://www.postimees.ee/2948755/president-kuulutas-kooseluseaduse-kiirkorras-valja> (kuvatud 06.10.2016)

¹⁷ Üle poole elanikest ei toeta kooseluseadust. <http://uudised.err.ee/v/eesti/0d7410be-5294-4578-9741-3fc30581eadb> (kuvatud 06.10.2016)

¹⁸ A. Olm. Non-married Cohabiting Couples and Their Constitutional Right to Family Life. – *Juridica International*, 2013, vol 20, lk 109.

täisealised paarid abiellumise asemel notari juures ametlikult registreerida oma kooselu läbi kooselulepingu sõlmimise. Kooselu registreerimine, lõpetamine ja muud sisulised tingimused on tavaliselt lihtsamad kui abielul.

Eestis saab sõlmida kooselu kahe täisealise isiku vahel, kellest vähemalt üks elab Eestis. Sooneutraalne seadus laiendab ka samasooliste paaride õigusi nii, et need sarnaneksid abielule laienevate ja sellest tulenevate õigustega, sh reguleerib seaduse teise peatüki teine jagu registreeritud elukaaslaste varasuhteid. Piiratud teovõimega täisealine võib kooselulepingu sõlmida juhul, kui ta saab aru kooselu õiguslikest tagajärgedest. Kui piiratud teovõimega täiskasvanule on määratud eestkostja, peab määruses kirjas olema, et isikul on õigus kooseluleping sõlmida.

Kooselulepingut ei saa sõlmida inimesed, kellest üks on juba abielus või kehtiva kooselulepinguga seotud; sugulased, kes on otsejoones ülenejad või alanejad; vennad ja õed ning poolvennad ja -õed, lapsendajad ja lapsendatud ning sama inimese lapsendatud lapsed.¹⁹

1.3. Registreerimata kooselu

Õigusaktide tasandil on Eestis vabaabielu määratlus antud Vabariigi Valitsuse 1999. aasta määruses nr 82 „2000. aastal toimuva rahva ja eluruumide loenduse loendusküsimustiku, loenduslehtede vormide ja loenduseeskirja kinnitamine“.²⁰ See ütleb: „Vabaabielus on isik, kes ei ole seaduslikus abielus, kuid kes enesemääratluse kohaselt on oma elukaaslasega abielulistes suhetes ning kellel on elukaaslasega ühine püsielukoht.“

Erinevalt registreeritud abielust või kooselust tuleb vabaabielu olemasolu kindlaks teha teatud faktiliste asjaolude või tunnuste abil. Neid tunnuseid võib sõltuvalt iga üksiku juhtumi eripäradest olla keeruline kindlaks määrata ning tõendada. Vabaabielu peamiste tunnusjoontena võib esile tuua järgmised asjaolud:

¹⁹ Kooselu registreerimine. https://www.eesti.ee/est/teemad/perekond/kooselu_registreerimine (kuvatud 10.10.2016)

²⁰Määrus kehtestatakse lähtudes «Vabariigi Valitsuse seaduse» § 26 lõikest 2 ja «Haldusmenetluse seaduse» § 90 lõigetest 1 ja 3 ning kehtiva õiguse korrastamise eesmärgil. <https://www.riigiteataja.ee/akt/1058695> (kuvatud 17.08.2006 nr 188)

- vabaabieliu peetakse oma funktsioonide ja sotsioloogilise olemuse poolest sarnaseks abieluga – juriidilisest abielust eristab seda vaid asjaolu, et puuduvad avaliku võimu poolt ettenähtud formaalsed tunnused ehk antud kontekstis siis abieliu PKS tähenduses või registreeritud kooselu KooS mõistes;
- asjaosaliste enesemääratlus: pooled määratlevad ennast perekonnana või vabaabielus olevana. Niisugune enesemääratlus võib muidugi sotsioloogilistest kriteeriumitest kõrvale kalduda. Samuti näitab statistika, et ennast vabaabielus olevana määratlevaid naisi on tavaliselt märkimisväärselt enam kui ennast sel viisil määratlevaid mehi – teisisõnu, ka partneriga koos elavad (või ka lihtsalt partneriga tihedalt suhtlevad) mehed määratlevad end sageli pigem vallalisena (mida nad juriidiliselt ka on);
- ühine eluase, ühine majapidamine. Tihti määratlevad end vabaabielus olevana siiski ka lahus elavad partnerid, kes tunnetavad (või kellest üks tunnetab) tugevat isiklikku ühtekuuluvust. Sellist suhet eristatakse sotsioloogias vabaabielust ning selle kohta kasutatakse nimetust lahuskooselu (*living apart together*);
- ühised lapsed võivad samuti kuuluda mitteabielulise kooselu juurde, ehkki tüüpiline on siiski laste olemasolu korral ametlikult abielluda.
- omavaheline intiimsuhe.

Puhtalt praktilised põhjused, nagu korterikulude kokkuhoid ja ressursside jagamine, vabaabieliu mõiste alla ei mahu. Eeldada võib ka teatavat vastastikust sõltuvust, mis võib olla eeskätt majanduslikku laadi, kuid samas kindlasti ka emotsionaalset laadi.

Oluliseks peetakse suhte kestvust, mille määratlemisel muidu formaalsed kriteeriumid puuduvad. Sotsioloogias esitatakse sageli arvamust, et kooselu peab kestma vähemalt kolm kuud, et seda vabaabieluna käsitada. Oluliseks tunnuseks on siiski ka see, et kooselu ei ole etteavatsetult ajaliselt piiritletud. Samuti on kohus pidanud ühist majapidamist²¹ ning partnerite isiklike suhteid väga oluliseks. Kooselu kestuseks on kohtulahendites kuni kolmkümmend aastat²². Määratletud on ka faktilise abikaasa mõiste: „faktiline abikaasa on isik, kes on teise isikuga abielusuhetes, kuid ei ole sõlminud temaga õigusliku tähendusega abieliu“²³.

²¹ RKTKo 21.05.1998, 3-2-3-6-98 (L. P.kohtuvigade parandamise avalduse alusel Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 18.septembri 1997. a. otsuse L. P. hagi L. O. ja U. K. vastu pärandvara saamiseks).

²² TlnRnKo 14.12.2001, II-2/1487/01 (K. R. hagi R. P. vastu elamu mõttelisele osale omandiõiguse tunnistamiseks).

²³ Olm, A. Mitteabieluline kooselu ja selle õiguslik regulatsioon. Justiitsministeerium 2009

2. VARALISED SUHTED MITTEABIELULISE KOOSELU PUHUL

Seadusliku abielu puhul pole alust eeldada, et abikaasad peaksid oma varalisi suhteid reguleerima kokkuleppeliselt, kuid vabaabielus olevad elukaaslased peaksid suhtuma teineteisesse pigem kui lepingupartnerid, kes pole teineteisega isiklikus plaanis seotud²⁴. Kui pole sõlmitud abielu, siis saab eeldada partnerite ühist tahet abielu kohta käivate sätete mitte kohaldamiseks²⁵. Vabas kooselus elavad inimesed peavad arvestama, et PKS ei reguleeri abielueelseid ning vabaabielulisi varalisi suhteid. Mees ja naine võivad küll pidada oma kooselu abielusarnaseks suhteks ning esitada teineteisele sama kõrgeid nõudmisi nagu registreeritud abielu korral, kuid ometi on sellise kooselu seaduslik kaitse hoopis erinev abieluga kaasnevatest õiguslikest tagatistest.²⁶

Eesti seadustes leidub sätteid, mis viitavad mitteabielulise kooselu tunnustamisele. Samas võib probleemina välja tuua selle, et terminoloogias, mida kasutatakse vabaabielu puhul Eesti seadusandluses, puudub ühtsus²⁷. Näiteks krediidiasutuste seaduse § 84 lg 2 sätestab, et samaväärset majanduslikku huvi omav isik on ka faktiline abikaasa. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 23 punkti 2 alusel ei või kohtunik asja menetleda oma elukaaslase asjas isegi kui püsiv kooselu on lõppenud ja § 257 lg 1 järgi on õigus keelduda ütluste andmisest hageja või kostja elukaaslasel, sealhulgas pärast püsiva kooselu lõppemist. Avaliku teenistuse seaduse §-is 15 on sätestatud, et teenistusse ei või võtta vastavat ametikohta kontrolliva ametnikuga abielu sarnases suhtes olevat elukaaslast. Seega on tõlgendused vabaabielus olevate pereliikmete määratlemisel eri seadustes hajutatud ning ühest tõlgendust seadustes ei sisaldu.

²⁴ Mis saab pärast vabaabielu lõppu? <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/mis-saab-parast-vabaabielu-loppu?id=51296829> (kuvatud 11.10.2016)

²⁵ RKTko 3.12.2014,3-2-1-109-14 (A. V hagi M. V vastu 59 328 euro 74 sendi saamiseks), p 14.

²⁶ Mis saab pärast vabaabielu lõppu? <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/mis-saab-parast-vabaabielu-loppu?id=51296829> (kuvatud 11.10.2016)

²⁷ Olm, A. Non-married Cohabiting Couples and Their Constitutional Right to Family Life. *Juridica International*, 2013, vol 20, lk 105.

Ühise omandiga seostuvates küsimustes seisavad elukaaslased pahatihti silmitsi ebapiisava regulatsiooniga. Eluaseme ja muu vara ning ülalpidamisega seostuvad konfliktid võivad olla vabaabieli lõppemisel keerukamad kui abieli lahutamisel või registreeritud kooselu lõpetamisel.²⁸ Nii abieli (või registreeritud kooselu) kui vabaabieli puhul on tegemist kahe iseseisva, eelduslikult teovõimelise isikuga, kes osalevad õiguskäibes, teevad tehinguid, omandavad vara ja võtavad kohustusi. Vastavalt nendevahelise isikliku suhte olemusele võib õiguskord ette näha ühiste varaliste õiguste ja ühise vastutuse tekkimise. Analüüsides Eesti kohtupraktikat nähtub, et ülekaalukas osa nii abikaasade kui ka registreerimata kooselupartnerite varalistest vaidlustest taandub ühise omandi (vastavalt kas ühisomandi või kaasomandi) tunnustamisega seotud küsimustele. Seega on keskseks vaidlusaluseks teemaks see, kas ja kui suures ulatuses on abieli või kooselu aluseks ühiste varaliste õiguste – ühise omandi – tekkimisele.²⁹

Erinevalt abielust puudub vaba kooselu puhul partnerite selgelt väljendatud tahe olla seotud mingit kindlat laadi õigusliku suhtega, täpsemalt selle õiguslike tagajärgedega. Kui aga puudub isiku juriidiline tahe osaleda tsiviilõigussuhtes, on õigusriigi seisukohalt problemaatiline allutada seda isikut tema poolt soovimata õiguslikele tagajärgedele.³⁰

Mitteabiellulist kooselu otseselt või kaudselt reguleeriv õigus, sealhulgas kooselupartnerite varalisi suhteid korraldavad normid saavad pärineda järgmistelt normatiivsetelt tasanditelt.

- **Otseselt seadusjärgne regulatsioon**, mis võib sisaldada otseseid viiteid mitteabiellulisele kooselule; samuti reguleerida olukordi, mis mitteabiellulise kooselu puhul esinevad, kuigi vastavad sätteid ei ole loodud spetsiaalselt seda silmas pidades.
- **Otsese tahteavaldusega sõlmitud kokkulepped** partnerite vahel (nt esemete omandamine partnerite kaasomandisse). Niisugune regulatsioonitüüp võib esineda ka vastupidises vormis: seaduse kohaselt kehtib kooselupartnerite varaliste suhete osas automaatselt mingi kindel regulatsioon ning partnerid võivad ennast sellest vabastada vastavasisulise otsese tahteavaldusega, leppides kokku, et nendevahelistes suhetes

²⁸ Mis saab pärast vabaabieli lõppu? <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/mis-saab-parast-vabaabieli-loppu?id=51296829> (kuvatud 11.10.2016)

²⁹ Kama, P., Kullerkupp. K. (Juridica nr 6, 2002) Vabaabieli versus abieli: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis

³⁰ *Ibid.*

seaduses vabaabieli kohta ettenähtu ei kehti. Selliste lepingute (eriti kirjalike) sõlmimist on nähtud küll lahendusena mitmete ebaselguste kõrvaldamiseks mitteabiellulisest kooselust tulenevatest suhetest, kuid Euroopa praktikas on sellised lepingud pigem haruldased.

- **Partnerite kaudsetel tahteavaldustel põhinevad kokkulepped** – lähtutakse partnerite oletatavast tahtest, arvestades nendevahelise suhte iseloomu (nt ühise tegutsemise lepingu kindlakstegemine). See eeldab, et teatavatele tunnustele vastava suhte kvalifitseerib erapooletu organ – kohus.³¹

2.1. Ühiste varaliste õiguste tekkimise alused abielu ja vabaabieli puhul

Siin ilmneb partnerite varalisi suhteid silmas pidades suurim erinevus abielu ja vabaabieli õigusliku kujundatuse vahel. Abikaasade poolt abielu kestel omandatud vara suhtes tekivad abikaasadel seadusest tulenevalt ühised õigused (ühisomand). Ühisomand on kahele või enamale isikule üheaegselt kuuluv omand. Seevastu vabaabieli partnerite varalisi suhteid põhimõtteliselt ei muuda: kumbki jääb oma vara suhtes õigustatuks, kooselupartnereid käsitletakse printsipiis samade põhimõtete alusel, nagu kõiki tsiviilõiguskäibes osalejaid (sh ka nt majandustegevuses osalejaid). Kooselu ajal omandab kumbki vabaabielupartner vara eeldatavasti enda ainuomandisse. Kinnisvara kuuluvuse määrab kinnistusraamat ühemõtteliselt. Ka kummagi partneri poolt võetud kohustuste eest vastutab kumbki iseseisvalt.³²

Vabaabielus varalistele suhetele kohaldatakse VÕS³³ seltsingulepingu sätteid, kus pooled peavad ühise eesmärgi saavutamise nimel panustama vara ja tööga.³⁴ Seltsingu moodustamine on võimalik Eesti Vabariigi põhiseadusega (PS) tagatud põhimõtte, milleks on ühinemisvabadus - PS § 48 annab igäühele õiguse koonduda liitudesse. Vabaabielupartnereid käsitletakse tsiviilõiguskäibes osalejatega samade põhimõtete alusel³⁵ ning seega võivad nad koonduda liitudesse nagu igäüks.

³¹ Kama, P., Kullerkupp. K. (Juridica nr 6, 2002) Vabaabieli versus abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis

³² *Ibid.*

³³ Siin ja edaspidi RT I, 11.03.2016, 1

³⁴ Advokaadi nõuanded: abielu või vabaabieli!? <http://buduaar.ee/Article/article/advokaadi-nouanded-abielu-voi-vabaabieli-1> (kuvatud 12.10.2016)

³⁵ Kama, P., Kullerkupp. K. (Juridica nr 6, 2002) Vabaabieli versus abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis

Seltsingul puudub õigusvõime ning seltsing ei ole isik ega õigussubjekt.³⁶ Seltsinglasteks võivad olla ka füüsilised isikud. Seltsingulepingule kehtib VÕS § 11 lg-st 1 tulenev lepinguõigusele omane vormivabaduse põhimõte, kuid arvestada tuleb seadusega ette nähtud muu vorminõudega. Näiteks, kui seltsing on moodustatud kinnisasja omandamiseks, siis tuleb arvestada VÕS § 33 lg 2 järgi notariaalselt tõestatud vormi. Seltsingu nimele ei saa registreerida vallas-ja kinnisvara.³⁷

Seltsingulepingu võib sõlmida ka notariaalses vormis, mis välistab tulevikus küsimuse, kas vastav seltsing oli tekkinud või mitte. Seltsingulepingust tulenevaid õigusi reguleerib VÕS § 589, mille kohaselt „seltsinglaste tehtavad panused, samuti seltsingu jaoks omandatud vara lähevad seltsinglaste ühisomandisse“. Ühisomandisse saab vabaabielus omandada ainult vallasasju (auto, tehnika, mööbel ja muud taolist), kuid mitte kinnisasju (korter, maja, maad jms). Seega vallasasjad, mis omandatakse vabaabielulise suhte jooksul ühiste panustega, kuuluvad mõlemale, ilma et oleks kindlaks määratud, kellele kui suur osa kuulub. Kui vara jagamiseks läheb, siis vabaabielu jooksul omandatud ühisvara jagamisel tuleb kindlaks määrata asjade omandamisel iga partneri panuse suurus. Kui on selgeks tehtud panuse suurus, saab selle alusel tekkinud ühisvara jagada – kas jättes vara ühele partnerile ning teine saab kompensatsiooni oma osa eest, või müüa ühisomand ning jagada saadud raha vastavalt osade suurustele. Samas, vabaabielus võib panuste suuruste hilisem selgekstegemine osutada keeruliseks, kuna tuleb tõendada ja hinnata kummagi partneri nii varalist kui töölist panust ühisel eesmärgil ostetud asja soetamisel.³⁸

Ühised varalised õigused ja kohustused võivad kooselupartneritel vastavate kokkulepete alusel siiski tekkida. Partnerid võivad endale kokkuleppel soetada kaasomandit või ühiseid õigusi mõttelistes osades (ühisus). Sellisel juhul ei teki erilisi probleeme ka vara jagamisel kooselu lõppemisel. Ühisest tegutsemisest tekkinud kaasomandiks ei pruugi olla kaugeltki mitte kogu kooselu ajal soetatud vara. Ühise tegutsemise objektina võib olla käsitatav nii ühine majapidamine kui ka konkreetse eseme soetamine, mis teeb vaieldavaks näiteks ühiseks

³⁶ RKHKo 28.11.2006,3-3-1-43-06 (Seltsingu XXXXXXXX XXXXXXXX kaebus Võrumaa Keskkonnateenistuse 14. oktoobri 2002. a korralduse nr 56 peale haldusakti tühistamise nõudes), p 22.

³⁷ P. Varul jt (koost). Võlaõigusseadus II 2.+ 7. osa (§§ 208-618) komm vlj. Tallinn: Juura 2007. § 580, p 3.6.

³⁸ Advokaadi nõuanded: abielu või vabaabielu!? <http://buduaar.ee/Article/article/advokaadi-nouanded-abielu-voi-vabaabielu-1> (kuvatud 12.10.2016)

elamiseks ehitatud elamu kuuluvuse. Asjaolu, et selle ühise ehitamisega ei ole tegeldud algusest peale, ei takista ühise tegutsemise lepingu hilisema sõlmimise tuvastamist.³⁹

Oma olemuselt on seltsingu kohta käivad sätted kohaldatavad vabaabielupartneritele. Põhimõtteliselt võis varasemalt kehtinud tsiviilkoodeksi alusel vabaabielupartnerite vahel leida tunnustamistühise tegutsemise leping, samuti võib ka VÕS sätete alusel esineda seltsinguleping ning seda kinnitab pidevalt täienev kohtupraktika, milles pigem tunnustatakse seltsingulepingu kasutamise võimalikkust, kuid seatakse tingimusi.⁴⁰ Seega erikokkulepete sõlmimata jätmisel võivad mitteabielulise kooselu partnerid tugineda VÕS-ist tulenevatele seltsingulepingu sätetele.⁴¹

Nagu eelpool tuvastatud, siis saab ühiseid kohustusi määratleda seltsingulepinguga, ent juhul kui seltsingulepingust võib välja lugeda, et vara läheb jagamisele, kuid kinnisturaamatus on vara vaid ühe poole nimel, tekib problemaatiline olukord. AÕS⁴² § 56 kohaselt eeldatakse nimelt alati kinnisturaamatu kannete õigsust. Seega, kui puudub vastav kanne, siis puudub isikul eelduslikult ka vastav õigus. Eesti seadused kaitsevad omandit suhteliselt järgalt ning nõuete esitamine teise isiku omandis oleva asja või sellest tuleneva kompensatsiooni osas peab olema väga mõjuvalt põhjendatud. Seltsingulepingu olemasolu tunnustamise tüüpargumendina esitatakse sageli ühise kodu loomise kavatsust. Enesestmõistetavalt ei piisa siin üksnes kavatsusest ning väidetav seltsinglane peab tõendama ka ühise majapidamise ning ühiste vahendite olemasolu. Ainuüksi kooselu fakt pole aga piisav seltsingulepingu olemasolu tuvastamiseks.⁴³

Tüüpargumendina ühise tegutsemise lepingu tunnustamise poolt on kohtupraktikas juurdunud osapoolte kavatsus luua ühine kodu. Enamasti vajab sellelaadsete vaidluste käigus tõendamist, et pooltel oli ühine majapidamine ja ühised vahendid. Ühise tegutsemise lepingu alusena on kohtud vaadelnud asjaolu, et pooled elasid perekonnana koos ja ehtasid maja, samuti kavatsust elamut ühiselt kasutada. Ühisele tegutsemisele viitab see, et elamu rajamisel või vara omandamisel on kasutatud mõlema poole rahalisi panuseid, üldjuhul tõendatakse ka mõlema poole tõine osavõtt

³⁹ Olm, A. Mitteabieluline kooselu ja selle õiguslik regulatsioon. Justiitsministeerium 2009

⁴⁰ RKTko 3.12.2014,3-2-1-109-14 (A. V hagi M. V vastu 59 328 euro 74 sendi saamiseks), p 19.

⁴¹ Olm, A. Mitteabieluline kooselu ja selle õiguslik regulatsioon. Justiitsministeerium 2009

⁴² Siin ja edaspidi RT I, 30.06.2015, 4

⁴³ Mis saab pärast vabaabielu lõppu? <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/mis-saab-parast-vabaabielu-loppu?id=51296829> (kuvatud 11.10.2016)

ehitamisest. Ühise tegutsemise lepingu tunnuseks on loetud ka kohustuste võtmist (laenu, käendus) ühise eesmärgi nimel. Kooselu fakti kindlakstegemisest ei tulene siiski automaatselt, et on sõlmitud ka ühise tegutsemise leping vm kokkulepe ühise omandi loomiseks. Ühise omandi tekkimist eitatakse, kui pooltel puudus eesmärk kasutada vara (elamut) ühiselt (nt väidab kostja, et hageja ainult abistas teda ehitustöödel ja sai selle eest süüa, tegu ei olnud vabaabieluga).⁴⁴

Ühises majapidamises kasutatavate vallasasjade puhul ei ole üldiselt vaieldav nende asjade kuuluvus, mis on soetatud enne kooselu. Kooselu ajal soetatu suhtes selline selgus puudub. Tavaliselt teeb vahetult vallasasja omandamiseks vajaliku toiminguga üks partner ning võõrandajale ei pruugi teise partneri osalus tehingus ilmneda.⁴⁵

Kaasomandi tekkimist on kooselu käigus lisaks ühisele tegutsemisele mõeldav tuvastada ka kinklepingu põhimõtete alusel (nt algsel omandamisel loetakse omanikuks see partner, kes tegi kolmanda isikuga tehingu eseme omandamiseks, kuid kooselust tulenevalt „kingib“ partner pool mõttelist osa esemest teisele partnerile). Niisuguseid lepinguid aga ei sõlmita enamasti kirjalikult, vaid pigem vaikimisi, seega võib tõendamine osutada keerukaks.⁴⁶

2.2. Ühine omand kui tagatis perekonna igapäevavajaduste katteks

Varaühisust võib abielu kestel vaadelda vahendina, mis aitab kaasa mõlema abikaasa eluliste vajaduste katmisele, s.t nende ülalpidamisele, sest ühine omand abielu kestel omandatud esemete suhtes annab mõlemale abikaasale õiguse tarbida ühisvara võrdses ulatuses. Seejuures ei oma tähtsust, kumb abikaasast teeb majapidamises kulutusi – vastastikuseid hüvitusnõudeid abikaasadel ei teki. Kui abikaasa omandab midagi majapidamisse oma lahusvara arvel, siis muutub ka niisugune vara abikaasade ühisvaraks. Kui aga näiteks sissetulekut teeniv abikaasa ei võimalda sissetulekut mitteomavale abikaasale vajalikke elatusvahendeid, on viimasel põhimõtteliselt võimalus nõuda kohtu kaudu ühise omandiõiguse tunnustamist ja ühisvara jagamist.⁴⁷

⁴⁴ Olm, A. Mitteabieluline kooselu ja selle õiguslik regulatsioon. Justiitsministeerium 2009

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ *Ibid.*

⁴⁷ *Ibid.*

Vabaabielu puhul võivad majapidamisküsimused olla eeskätt ulatuslike kokkulepete (sh ka vaikimisi sõlmitute) objektiks. Tüüpiline saab olla ühine pangaarve; omavaheliste kokkulepete järgi kannab ühised kulud tavaliselt see partner, kellel see võimalik on, ilma et toimuks vastastikune tasaarvestus. Vabaabielupartneritel ei ole seadusest tulenevalt teineteise ülalpidamise kohustust; seda ei asenda otseselt ka ühine omand kummagi partneri poolt omandatud vahenditele, sest ühise tegutsemise vm sellelaadse lepingu olemasolu tuleb esmalt kindlaks teha.⁴⁸

2.3. Ühised varalised õigused kui kaitsevahend partneri tegevuse vastu

Kooselu kestel tekib küsimus sellest, kuidas saab üks partner oma varalisi huvisid kaitsta juhul, kui teine partner või abikaasa käitub viisil, mis ohustab esimesena mainitud poole või tervikuna kogu perekonna varalisi huvisid. Siinkohal võib küsida, kas teise abikaasa või perekonna õigustatud huvifääri kuuluvaks tuleb lugeda mõlema abikaasa või partneri kogu vara või on õigem piirduda niisuguse varaga, mis perekonna heaolu otsesemalt mõjutab.⁴⁹

PKS järgse ühisvarasüsteemi kohaselt kaitstakse abikaasa varalisi huve teise abikaasa tegude eest peamiselt ühisvara ühise käsutamise õiguse kaudu – kõigiks tehinguteks on vajalik mõlema abikaasa tahteavaldus. Seejuures ei tee kehtiv seadusjärgne varasüsteem vahet, kas käsutuse objektiks on näiteks perekonna ühine eluruum või mingi ettevõtluse otstarbel kasutatav vara: määrav on vaid see, et vara on omandatud abielu kestel. Vabaabielu puhul spetsiifilisi käsutuspiiranguid seadusest ei tulene; mõeldavad on omavahelised kokkulepped, kaasomandi ning seltsinguvara käsutamise erisused.⁵⁰

AÕS §-st 90 tulenev vallasasja valdaja omandi eeldus sisaldab endas reeglina ka kaasvaldaja kaasomandi eeldust, mis annab teatava kaitsepositsiooni nii (mitteomanikust) abikaasale kui ka muule kooselupartnerile. Kinnisasjade puhul see eeldus aga kõne alla ei tule, vaid mängib rolli eeskätt elamises kasutatavate majapidamis- jm tarbeesemete puhul. Seega, kui ühine eluase ning selle juurde kuuluvad tavalise sisustuse esemed on omandatud abielu kestel, siis kuuluvad need ühisvarasse ning on kaitstud käsutuspiirangutega. Kui aga näiteks ühiselt kasutatav korter või

⁴⁸ Olm, A. Mitteabieluline kooselu ja selle õiguslik regulatsioon. Justiitsministeerium 2009

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ *Ibid.*

elamu kuulub ühe abikaasa lahusvara hulka, siis ei ole teise abikaasa huvi eluruumi kasutamisel kaitstud millegi muu kui (kaas)valduse sätete alusel. Nii on see ka vabaabielupartnerite puhul. Selles osas võib abikaasade ja omavahel abielus mitteolevate kooselupartnerite õiguslikku staatust näha küllaltki lähedasena: kummalgi juhul ei ole ette nähtud spetsiifilist kaitset ühise eluasemena kasutatava eluruumi käsutamise piirangute näol juhul, kui eluruum kuulub vaid ühe poole ainuomandisse.⁵¹

Abikaasade või kooselupartnerite vaheliste varaliste suhete korraldus võib avaldada mõju ka poolte majandustegevuses. Abikaasade puhul muutub seadusjärgse vararežiimi kohaselt ühiseks igasugune abielu kestel omandatud vara, olenemata selle kasutamise otstarbest. Ühisvara režiim toob kaasa ka teatavad majandustegevuse piirangud ning tehingute vaieldavuse, kui tehingute tegemiseks ei ole saadud teise abikaasa nõusolekut. Seevastu vabaabielu puhul on ilmne, et ühise tegutsemise leping ei hõlma vara, mida kasutab oma majandustegevuses üks partner, kui teine partner ei ole seda tegevust kaasfinantseerinud. Seega ühised varalised õigused tekivad ainult niivõrd, kui majandustegevusse on kaasatud mõlemad partnerid kas oma töö või varaga. Nii abielu kui vabaabielu puhul on võimalik ka algse ainuomandi muutumine ühiseks omandiks asjaolude kohtupoolse hindamise tulemusena.⁵²

2.4. Suhte lõppemine

Abielu või kooselu lõppemisel tekib enamasti küsimus kooselu vältel soetatud vara jagamisest. Kesksel kohal on senise ühise eluruumi jätkuva kasutamise õigus, majapidamises tarviliku vara jaotamine ning kummagi osapoole kogutud varaliste vahendite ja säästude kuuluvus.⁵³

Abielu lõppemise puhuks on ette nähtud vara jagamise mehhanism, mille eesmärgiks on võtta arvesse mõlema abikaasa poolt perekonna hüvanguks antud panus ning kompenseerida ka vähenenud sissetulek, mis kaasnes abikaasa jaoks abieluga. Kui üldprintsipiiks on mõlema abikaasa osade võrdsus, siis kohtuliku diskretsiooni abil on sellest võimalik ulatuslikult kõrvale kalduda. Vaidluste lahendamise keskmes on tuvastamine, millal ja missugustel asjaoludel mingi vara on omandatud, missugune oli selle vara väärtus omandamise hetkel ja missugune on väärtus

⁵¹ Olm, A. Mitteabieluline kooselu ja selle õiguslik regulatsioon. Justiitsministeerium 2009

⁵² *Ibid.*

⁵³ *Ibid.*

jagamise hetkel. Alles ühisvara jagamisel selgub, kelle omandisse kuuluvad edaspidi konkreetset esemed.⁵⁴

Mitteabielulise kooselu lõppemisel võib esineda sisuliselt samasuguseid vaidlusi ning kindlaks tuleb teha samad asjaolud. Sel viisil võidakse tuvastada võimalikud ühised õigused kooselu vältel omandatud varale näiteks ühise tegutsemise lepingu tunnustamise kaudu (ka siin võib esemete kuuluvus selguda alles kohtus). Siin aga puudub kompensatsiooniidee – vara jagatakse üksnes ühise (kaas)omandi tunnustamise fakti põhjal. Erinevuseks on ka see, et abielu puhul on oluliselt suurem selle vara hulk, mille kuuluvus ühe poole ainuomandisse või siis mõlema ühisesse omandisse võidakse vaidlustada. Mõlemal puhul sõltub lahendus lõppastmes kohtu äranägemisest.⁵⁵

Abielujärgset ülalpidamist reguleerivad praegu PKS §-d 22–25. Võimalust nõuda lahutatud abikaasalt ülalpidamist võib selle kohaselt pidada pigem erandlikuks – eelduseks on töövõimetus invaliidsuse või pensioniea tõttu, alla kolmeaastase lapse kasvatamine või vähemalt 25 aastat kestnud abielule järgnenud invaliidsus või pensioniiga. Taas on ülalpidamiskohustuse olemasolu seotud kohustatud poole varalise seisundiga. Mitteabielulise kooselu lõppedes pooltel teineteise suhtes ülalpidamismõndeid ei teki.⁵⁶

2.5. Suhted kolmandate isikutega

Abielu ja vaba kooselu puhul asetleidva isikute vara rohkem või vähem ulatusliku segunemise valguses võib püstitada ka küsimuse sellest, kuivõrd on abikaasad või partnerid teineteisega seotud võlaõiguslikes suhetes kolmandate isikutega ning kas abielust või kooselust tuleneb õigusi või kohustusi ka sellele poolele, kes isiklikult õigustoimingus ei osalenud.⁵⁷

Esinduse kui ilmselt levinuima teise isiku jaoks õiguslike tagajärgede loomise juhtumi puhul kehtib nii abikaasade kui ka vabaabielupartnerite kohta üldine tsiviilõiguslik regulatsioon: vastastikune esindamine saab toimuda esinduse sätete alusel. Abikaasade puhul on teatavaks erandiks perekonna huvides võetud kohustused, mille puhul vastutavad mõlemad abikaasad kogu

⁵⁴ Olm, A. Mitteabieluline kooselu ja selle õiguslik regulatsioon. Justiitsministeerium 2009

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Ibid.*

ühisvaraga ja mõlema abikaasa lahusvaraga – seda ka siis, kui tehingu tegi vaid üks abikaasadest. Sellisel juhul tekib abikaasadel solidaarkohustus. Tegemist on võlausaldaja huve kaitsva abinõuga.⁵⁸

Abielu või kooselu suhe võivad mängida olulist rolli ka üürisuhete puhul, kui tekib küsimus ühe abikaasa/partneri poolt sõlmitud üürilepingusse astumise võimaluse osas. Üürisuhteid reguleerivad seadused lähtuvad siin perekonnaliikme kui staatuse määramisest, mis omab tähtsust mitmes aspektis. Nii kehtinud elamuseadus kui ka VÕS annavad seadusest tuleneva õiguse vaid abikaasale. Vabaabielupartneri tunnistamine perekonnaliikmeks ei ole aga samuti välistatud.⁵⁹

⁵⁸ Olm, A. Mitteabieluline kooselu ja selle õiguslik regulatsioon. Justiitsministeerium 2009

⁵⁹ *Ibid.*

3. VÕRDLEV ANALÜÜS

3.1. Võrdlus erinevate kooseluvormide vahel

Järgnevalt autor on koostanud kolme erineva suhevormi kohta võrdleva tabeli. Tabel on üles ehitatud põhimõttel, et esimesse veergu autor on kirja pannud kõik õigused ja kohustused, mis on käesoleval ajal kehtivas PKS-is seaduse tasandil reguleeritud. Seejärel autor kontrollib, kas sellisel tasemel on reguleeritud õigused ja kohustused ka registreeritud kooselus või vabaabielus.

Esimeses veerus on välja toodud PKS-is reguleeritud abikaasade õigused ja kohustused. Teises veerus autor on välja toonud KooS-is välja toodud registreeritud kooselus olevate kooselupartnerite õigused ja kohustused ning viimases tabeli veerus on vabaabieliu käsitlevad aspektid.

Nagu autor on teoreetilises osas välja selgitanud, võib vabaabieliu puhul teatavatel juhtudel kohaldada VÕS-is sätestatud seltsingulepingu sätteid. Eeltoodust tulenevalt autor võtab vabaabieliu puhul primaarseks õiguse allikaks just eelkõige VÕS-i ning uurib, kas on võimalik tõmmata paralleele PKS-is ja KooS-is sätestatud normidega. Tsiviilseaduse kohaselt on poolte ühise tegutsemise tulemusena omandatud vara poolte kaasomandiks. Kuna kaasomandi kohta käivad sätted tulenevad AÕS-st, analüüsib paralleelselt VÕS-iga vabaabieliu puhul ka AÕS-i.

Tabel 1. Võrdlev analüüs

Abielu	Registreeritud kooselu	Vabaabielu
Õiguslikud tagajärjed		
PKS 3. peatükk 1.jägu § 15 lõige 1 sätestab, et abikaasadel on teineteise ja perekonna suhtes võrdsed õigused ja kohustused. Nad korraldavad ühiselt oma	KooS 2. peatükk 1.jagu § 7 lõige 1 sätestab, et kooselulepingu sõlmimisega kohustuvad pooled teineteist vastastikku toetama ja ülal pidama. Registreeritud	Ei ole seaduses sätestatud PKS 8. peatükk sätestab ülalpidamiskohustuse oma lapse eest sõltumata sellest, millises kooseluvormis tema vanemad elavad.

<p>abielulise kooselu ja perekonna vajaduste rahuldamise, pidades silmas teineteise ja laste heaolu ning vastutades teineteise ees abieluga seotud kohustuste täitmise eest.</p>	<p>elukaaslastel on teineteise suhtes võrdsed õigused ja kohustused. Nad korraldavad kooselu ühiselt, pidades silmas teineteise heaolu ning vastutades teineteise ees kooseluga seotud kohustuste täitmise eest.</p>	<p>VÕS § 580 lg 1 kohaselt kohustuvad seltsingulepingu puhul kaks või enam isikut (seltsinglased) tegutsema ühise eesmärgi saavutamiseks, aidates sellele kaasa lepinguga määratud viisil, eelkõige panuste tegemisega.</p>
<p>PKS 3. peatükk 1.jägu § 15 lõige 2 sätestab, et abikaasad osalevad ühise koduse majapidamise korraldamises ja sissetuleku hankimises oma võimaluste kohaselt. Tegevusala valides ja oma tegevusalal tegutsedes peab abikaasa parimal viisil kasutama oma võimalusi perekonna ülalpidamiseks vajalike vahendite hankimiseks.</p>	<p>Ei ole seaduses sätestatud</p>	<p>VÕS § 580 lg 1 kohaselt võib seltsinglase panuseks olla igasugune ühise eesmärgi edendamine, sealhulgas vara võõrandamine seltsingule, vara seltsingu kasutusse andmine või seltsingule teenuse osutamine.</p>

Abielu	Registreeritud kooselu	Vabaabielu
<p>PKS 3. peatükk 1.jagu § 16 lõige 1 sätestab, et abikaasad on vastastikku kohustatud oma tööga ja varaga perekonda ülal pidama.</p>	<p>KooS 2. peatükk 1.jagu § 9 lõige 1 sätestab, et registreeritud elukaaslased on vastastikku kohustatud oma tööga ja varaga perekonda ülal pidama.</p> <p>KooS 2. peatükk 1.jagu § 10 lõige 1 sätestab, et registreeritud elukaaslane annab ülalpidamist abivajavale registreeritud elukaaslasele enne tema sugulasi. Kui registreeritud elukaaslane ei ole tema muid kohustusi ja varalist seisundit arvestades võimeline andma registreeritud elukaaslasele ülalpidamist oma tavalist ülalpidamist kahjustamata, annavad ülalpidamist isikud, kes on seda kohustatud tegema järgmisena.</p>	<p>Sotsiaalõigus käsitleb partnereid põhimõtteliselt teineteist vastastikku majanduslikult toetavate pereliikmetena. Nt sotsiaalhoolekande seaduse § 22 lg 2 kohaselt on toimetulekutoetuse määramise aluseks toetuse taotlejaga abielus või abielulistes suhetes olevate samas eluruumis elavate isikute, nende ülalpidamisel olevate laste ja vanemate või muude üht või enamat tuluallikat ühiselt kasutavate või ühise majapidamisega isikute sissetulek.</p> <p>VÕS § 572 lg 1 korral kohustub ülalpidamislepinguga üks isik (ülalpeetav) andma teise isiku (ülalpidaja) omandisse või kasutusse vara või teatud esemed ja ülalpidaja kohustub ülalpeetavat viimase eluaja või muu kokkulepitud aja jooksul ülal pidama ja hooldama.</p>

Abielu	Registreeritud kooselu	Vabaabielu
<p>PKS 3. peatükk 1.jägu § 16 lõige 3 sätestab , et kui abikaasad elavad lahus, annab kumbki teise abikaasa tavapärase vajaduste rahuldamiseks ülalpidamist korrapäraselt makstavate rahasummadena.</p>	<p>KooS 2. peatükk 1.jagu § 9 lõige 3 sätestab ,et registreeritud elukaaslased võivad kooselulepingu sõlmimisel muu hulgas kokku leppida, et ülalpidamist tuleb anda korrapäraselt makstavate rahasummadena ka siis, kui kooseluleping on lõppenud.</p>	<p>VÕS § 572 lg 1 korral kohustub ülalpidamislepinguga üks isik (ülalpeetav) andma teise isiku (ülalpidaja) omandisse või kasutusse vara või teatud esemed ja ülalpidaja kohustub ülalpeetavat viimase eluaja või muu kokkulepitud aja jooksul ülal pidama ja hooldama.</p>
<p>PKS 3. peatükk 1.jägu § 16 lõige 3 sätestab , et lahus elav abikaasa ei ole õigustatud endale ülalpidamist nõudma, kui ta suudab end ise ülal pidada või kui lahuselu on põhjultanud tema ise oma käitumisega.</p>	<p>KooS 2. peatükk 1.jagu § 9 lõige 4 sätestab ,et registreeritud elukaaslased võivad kooselulepingus kokku leppida lahuselu korral või kooselulepingu lõppemise järel korrapäraselt makstava rahasummana antava ülalpidamise andmise viisis ja suuruses.</p>	<p>Ei ole seaduses sätestatud</p>
<p>PKS 3. peatükk 1.jägu § 17 sätestab , et kui üks abikaasa teeb perekonnale suuremaid rahalisi kulutusi kui teine abikaasa, eeldatakse, et tal ei ole õigust nõuda teiselt abikaasalt rohkem panustatud vahendite hüvitamist.</p>	<p>Ei ole seaduses sätestatud</p>	<p>Eeldatakse, et seltsinglaste panused on võrdsed.</p>

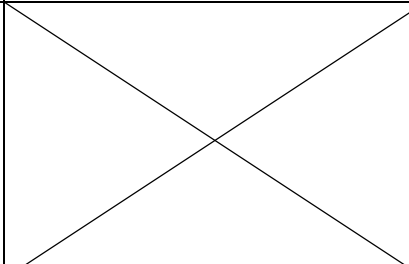
Abielu	Registreeritud kooselu	Vabaabielu
<p>PKS 3. peatükk 1.jägu § 18 lõige 1 sätestab , et tehingust, mille abikaasa teeb ühise majapidamise korraldamise või laste huvides või perekonna muude tavapäraste vajaduste katmiseks, tekib abikaasade solidaarkohustus, kui tehingu ulatus ei ületa abikaasade elutingimuste kohast mõistlikku määra.</p>	<p>KooS 2. peatükk 1.jagu § 11 lõige 1 sätestab ,et tehingust, mille registreeritud elukaaslane teeb kooselu korraldamise huvides või perekonna muude tavapäraste vajaduste katmiseks, tekib registreeritud elukaaslaste solidaarkohustus, kui tehingu ulatus ei ületa registreeritud elukaaslaste elutingimuste kohast mõistlikku määra.</p>	<p>Siin puuduvad spetsiaalsed kaitsemehhanismid (nt teise abikaasa nõusolek või tehingu heakskiit), oluline roll kokkulepetel. AÕS loeb vallasasja valdaja eelduslikult ka selle omanikuks, järelikul on võimalik kaasvalduse puhul eeldada ka kaasomandi olemasolu.</p>
<p>PKS 3. peatükk 1.jägu § 19 sätestab , et abikaasa vastutab teise abikaasa võetud kohustuste täitmise eest niivõrd, kuivõrd abikaasa võib teda esindada või teda oma toimingutega kohustada.</p>	<p>KooS 2. peatükk 1.jagu § 12 sätestab ,et registreeritud elukaaslane vastutab teise registreeritud elukaaslase võetud kohustuse täitmise eest niivõrd, kuivõrd registreeritud elukaaslane võib teda esindada või teda oma toimingutega kohustada.</p>	<p>Siin puuduvad spetsiaalsed kaitsemehhanismid (nt teise abikaasa nõusolek või tehingu heakskiit), oluline roll kokkulepetel. AÕS loeb vallasasja valdaja eelduslikult ka selle omanikuks, järelikul on võimalik kaasvalduse puhul eeldada ka kaasomandi olemaolu.</p>

Abielu	Registreeritud kooselu	Vabaabielu
<p>PKS 3. peatükk 1.jägu § 20 sätestab , et abikaasad peavad abielust tulenevad kohustusi täites ilmutama teineteise vastu niisugust hoolt, nagu nad tavaliselt rakendavad oma asjades.</p>	<p>KooS 2. peatükk 1.jagu § 13 sätestab ,et registreeritud elukaaslased peavad kooselulepingust tulenevaid kohustusi täites ilmutama teineteise vastu niisugust hoolt, nagu nad rakendavad oma asjades.</p>	<p>VÕS § 581 lg 2 kohaselt on seltsinglased kohustatud seltsingut kaitsma kahju tekkimise eest ja arvestama teiste seltsinglaste huvidega.</p>
<p>PKS 3. peatükk 2.jägu § 22 lõige 1 sätestab , et kui abikaasad elavad lahus, ei või abikaasa välja nõuda temale kuuluvaid perekonna huvides kasutatud esemeid juhul, kui teine abikaasa vajab esemeid oma eraldatud majapidamises ja tal on esemete edasikasutamiseks õigustatud huvi.</p>	<p>Ei ole seaduses sätestatud</p>	<p>Ei ole seaduses sätestatud</p>
<p>PKS 3. peatükk 2.jägu § 22 lõige 2 sätestab , et perekonna eluaseme tavalise sisustuse esemed, mis kuuluvad abikaasadele ühiselt, jagatakse nende vahel õigluse põhimõttest lähtudes.</p>	<p>Ei ole seaduses sätestatud</p>	<p>Eeldatakse, et seltsinglaste panused on võrdsed.</p>

Abielu	Registreeritud kooselu	Vabaabielu
<p>PKS 3. peatükk 2.jägu § 23 lõige 1 sätestab , et kui abikaasad elavad lahus või kui üks neist tahab eraldi elada, võib üks abikaasa nõuda, et teine abikaasa loovutaks perekonna ühise eluaseme või osa sellest talle ainukasutamiseks, kui see on vajalik suurte isiklike vastuolude vältimiseks. Otsustamisel arvestatakse omandisuhteid ja piiratud asjaõigusi kinnisasjale, millel perekonna eluase asub. Eluaseme loovutamise võib määrata kindlaks tähtajaks, kuid mitte kauemaks kui abielu lõppemiseni.</p>	<p>Ei ole seaduses sätestatud</p>	<p>Ei ole seaduses sätestatud</p>
<p>PKS 3. peatükk 2.jägu § 23 lõige 2 sätestab , et kui üks abikaasa on kohustatud loovutama perekonna eluaseme või selle osa ainukasutamiseks teisele abikaasale, võib ta sellelt nõuda õiglast kasutustasu.</p>	<p>Ei ole seaduses sätestatud</p>	<p>Ei ole seaduses sätestatud</p>

Varasuhted		
Abielu	Registreeritud kooselu	Vabaabielu
<p>PKS 4. peatükk 1.jägu § 24 lõige 1 sätestab , et abiellujad võivad kokkuleppel enne abielu sõlmimist valida varasuhte PKS-is toodud varasuhete liikide hulgast. PKS 4. peatükk 1.jägu § 24 lõige 2 sätestab , et kui abiellujad ei vali varasuhet või ei sõlmi abieluvaralepingut, kohaldatakse nende varaliste suhetele varaühisuse kohta sätestatud.</p>	<p>KooS 2. peatükk 2.jagu § 16 lõige 1 sätestab ,et kooselulepingu sõlmimisel valivad registreeritud elukaaslased kokkuleppel perekonnaseisutoimingute seaduses ettenähtud korras varasuhte PKS sätestatud varasuhete liikide hulgast.</p>	<p>Vabaabielus poolte ühisvara ei teki.</p>
<p>PKS 4. peatükk 3.alljaotis § 37 lõige 1 sätestab , et varaühisuse lõppedes jagavad abikaasad ühisvara omavahel. Abikaasa võib esitada ühisvara jagamise taotluse kohtule juba koos abielu lahutamise või kehtetuks tunnistamise hagiga või koos varaühisuse lõpetamise hagiga.</p>	<p>Analoogia PKS-iga</p>	<p>Kaasomandi lõpetamisel jagatakse asi vastavalt kaasomanike kokkuleppele.</p>

Abielu	Registreeritud kooselu	Vabaabielu
<p>PKS 4. peatükk 3.alljaotis § 38 sätestab , et ühisvaral lasuvad kohustused täidetakse vara jagamise käigus või jagatakse abikaasade vahel sarnaselt muu varaga.</p>	<p>Analoogia PKS-iga</p>	<p>Kaasomanik kannab vastavalt temale kuuluva osa suurusele ühisel asjal lasuvaid koormatise, samuti selle asja alalhoidmise, valdamise ja kasutamisega seotud kahju ja kulutusi.</p>
<p>PKS 4. peatükk 2.jaotis 1.alljaotis § 40 sätestab , et kui abiellumisel on valitud või abieluvaralepinguga seatud vara juurdekasvu tasaarvestus, siis tasaarvestatakse abikaasade vahel kummagi abikaasa varale varasuhte kestel lisandunud osa, sh varasuhte ei mõjuta nende varaliste õiguste kuuluvust, mille abikaasa oli omandanud enne varasuhte jõustumist või mille abikaasa omandab varasuhte kestel.</p>	<p>Analoogia PKS-iga</p>	<p>Ei ole seaduses sätestatud</p>
<p>PKS 4. peatükk 2.jaotis 2.alljaotis § 46 sätestab , et vara juurdekasvu tasaarvestuse varasuhte lõppedes selgitatakse välja mõlema abikaasa soetisvara ja määratakse kindlaks soetisvarade tasaarvestamisest tulenev rahaline nõue.</p>	<p>Analoogia PKS-iga</p>	<p>Ei ole seaduses sätestatud</p>

Abielu	Registreeritud kooselu	Vabaabielu
<p>PKS 4. peatükk 2.jaotis 1.alljaotis § 41 lõige 1 sätestab, et abikaasad valitsevad neile kuuluvat vara ühiselt, lähtudes perekonna huvidest ja vajadustest. Vara hulka kuuluvate üksikute esemete valdamise, kasutamise ja käsutamise õigus on abikaasal, kes on eseme omanik.</p>	<p>Analoogia PKS-iga</p>	<p>Kaasomanike osad ühisel asjas on võrdsed, kui seaduses või tehinguga ei ole sätestatud teisiti.</p> <p>Eeldatakse, et seltsinglaste panused on võrdsed.</p>
<p>PKS 4. peatükk 2.jaotis 1.alljaotis § 41 lõige 2 sätestab, et abikaasa võib ainult teise abikaasa nõusolekul käsutada või kohustada käsutama perekonna eluasemena kasutatavat või omanikuks mitteoleva abikaasa poolt eraldi kasutatavat eluruumi ning anda selle kolmanda isiku kasutusse või lõpetada selle kasutamise aluseks oleva õigussuhte.</p>	<p>Analoogia PKS-iga</p>	<p>Seltsinglased juhivad seltsingut ühiselt ning iga tehingu tegemiseks on vajalik kõigi seltsinglaste nõusolek.</p>
<p>PKS 4. peatükk 3.jaotis § 58 sätestab, et varalahususe korral käsitatakse abikaasasid varalistes suhetes isikutena, kes ei ole teineteisega abielus.</p>	<p>Analoogia PKS-iga</p>	

Allikas: Autori koostatud

Kokkuvõtvalt saab pärast uuringu läbiviimist öelda, et pärast suhte lõppemist on kõige keerulisem varade jagamise küsimus vabaabielu puhul. Registreeritud kooselus puhul on KooS-is sätestatud õigused ja kohustused küllalt analoogsed PKS-is sätestatuga ning annavad registreeritud kooselupartneritele seadusega tagatud kindlustunde muuhulgas lahkumineku puhul, sh varasuhteid reguleerivad sätted ongi reguleeritud samaselt PKS-iga. KooS sätestab, et kooselulepingu sõlmimisel valivad registreeritud elukaaslased kokkuleppel perekonnaseisutoimingute seaduses ettenähtud korras varasuhte PKS sätestatud varasuhete liikide hulgast ning seega lahendatakse registreeritud kooselu lõppemisel varaküsimused samamoodi abielu lõppemisega. Eraldi on PKS-is välja toodud regulatsioon, kui abikaasad (või registreeritud kooselupartnerid) on valinud oma paarisuhte registreerimisel varalahususe, käsitatakse abikaasasid (või registreeritud elukaaslasi) varalistes suhetes isikutena, kes ei ole teineteisega abielus (või registreeritud kooselus).

3.2. Järeldused

Kokkuvõttes võib järeldada seda, kui inimesed omavahel abielluvad, siis kinnitatakse ühiste eesmärkide eksisteerimist abielu sõlmimisega. Kuna vabaabielopartnerid seda ei tee, siis tuleb nende ühine eesmärk/eesmärgid tuvastada teisiti, kuid kindlasti ei tohi seda eeldada ja pidada iseenesest mõistetavaks.

Nagu käesoleva töö teoreetilises osas välja toodud uuringutest nähtus, vabaabielu piiritlemine on keeruline, sest vabaabielu on mitmekülgne, läbi paljude erinevate tahkude raskesti määratletav ja muutuv ning seetõttu on vabaabielu juriidiline reguleerimine samuti problemaatiline. Sellised regulatsioonid, mis kohalduvad läbi vabaabielopartnerite vastavate kinnituste, jätavad ikkagi kaitseta need partnerid, kes neid võimalusi ei kasuta. Seega tekivadki vabaabielist tuleneva vara küsimustega seonduvad peamised probleemid seetõttu, et omavahelised õiguslikult siduvad kokkulepped puuduvad.

Eeltoodu võrdleva tabeli pinnalt võib luua järeldused, et PKS-is ja KooSis sätestatud normid vara valdamise ja jagamise kohta on reguleeritud analoogselt. Seadustes on väga täpselt piiritletud, kuidas toimub vara valitsemine kestva suhte jooksul ning jagatakse see pärast poolte vahelise suhte lõppemist. Samas väärneb märkimist see, et kooselu registreerimine KooS alusel ei ole tänasel päeval veel kuigi populaarne. Isegi, kui teatud hulk inimesi hakkab Eestis seda

võimalust rohkem kasutama, siis ülejäänud jäävad ikkagi kaitseta. Selleks, et need vabaabielupartnerid, kes omavahelisi lepinguid (sh ka kooseluleping) ei sõlmi, saaksid õiguskaitse, peab looma vastava regulatsiooni, mis kohaldub erinevate tunnuste põhjal. Otsekohalduva regulatsiooni loomiseks peab olema inimeste poolehoid ning väga head põhjendused vastava regulatsiooni loomiseks, sest sekkutakse inimese privaatautonoomiasse. Lisaks ei pruugi vabaabielupartnerite suhete reguleerimine kaasa tuua loodetud tulemusi ning täita seatud eesmärgid.

Keerulisem olukord on varaküsimuste lahendamisel vabaabielu puhul. PKS ja KooS ütlevad imperatiivselt, et vastavad õigusaktid lahendavad paaride vahelisi küsimusi, kes on omavahel abielus või registreeritud kooselus. Seega vastavates seadustes sätestatu vara jagamisel vabaabielu puhul ei kohaldu. Kui küsimuseks ei ole enam see, kas pooled olid omavahel vabaabielus – eeldame siin vaikimisi, et olid, siis esmalt tuleb kõige olulisema punktina, mis on kogu järgneva arutelu põhitala asjaolu, välja tuua, et vabaabielus poolte ühisvara ei teki. Vabaabielus säilitab kumbki pool oma vara. Vabaabielu lõppemisel jagatakse vara üldjuhul vastavalt sellele, mis kellelegi kuulub. Kõik küsimused, mis puudutavad omandi soetamist ja selle jagamist, lahendatakse AÕS ja VÕS alusel.

Nagu eelpool välja on toodud, kohaldatakse vabaabielus varalistele suhetele VÕS seltsingulepingu sätteid, kus pooled peavad ühise eesmärgi saavutamise nimel panustama vara ja tööga. Samuti on teada, et vabaabielus paaride vahel võivad ühised varalised õigused ja kohustused kokkulepete alusel siiski tekkida - partnerid võivad endale kokkuleppel soetada kaasomandit või ühiseid õigusi mõttelistes osades. Kaasomandiga seotud küsimusi reguleerib AÕS.

Analüüsidest teoreetilises osas kohtupraktikat, võime järeldada, et Eestis on kohtupraktika kohaselt jätkuvalt võimalik tugineda võlaõiguslikele garantiidele. Samas tekib küsimus, kas mitteabielulises kooselus elavatele isikutele on tagatud Eesti seadusandluses piisav õiguskaitse? Võlaõiguslike garantiide kasutamist on kritiseeritud, kuna VÕS ei ole algselt loodud perekondlike vaidluste lahendamiseks ning seal ei ole arvestatud vabaabielu loomusega, mille üks osa on ka armastus. Kohtud kasutavad seaduseid, mis tuginevad partnerite ühisele tahtele või eesmärgile vara jagada. Tuvastades üldise tahte, hoolimata sellest, et partnerid pole abielus ning mitte austades nende otsust mitte abielluda, austatakse siiski partnerite privaatautonoomiat.

Samuti võime järeldada seda, et võlaõiguslike garantiide kasutamise võimalikkus vabaabielupartneritele areneb kohtupraktika kohaselt pigem jaatavas suunas. Arvestama peab ainult sellega, et kohtupraktikas seatakse seltsingulepingu sätete kohaldamiseks erinevaid tingimusi. Kohtud on järjepidevalt rõhutanud, et juhul, kui seltsinguleping on sõlmitud kaasomandi soetamise eesmärgil, siis on vajalik notariaalne vorm. Seetõttu tuleks kohtusse pöördumisel vältida kaasomandi tunnustamise nõuet ning nõuda võiks rahalist hüvitist seltsingusse tehtud panuste eest. Seltsingulepingu eesmärgiks peaks olema ühisesse eluasemesse panuste tegemine, kuid kindlasti mitte ühise eluasemekaasomandisse soetamine.

Palju on viidatud, et panused seltsingusse võivad olla ka laste kasvatamine ning majapidamise korrashoidmine, kuid tegelikult peaks ikkagi tegemist olema rahalise panusega. Rahalised panused peavad olema tõendatavad ning lisaks on vaja tõendada ka, et on olnud ühisvara tahe, sest seltsingu eelduseks ei ole ühisvara ning seltsingu tuvastamine ei tähenda veel, et seltsingul oleks ühisvara. Võlaõiguslikud garantiid arvestavad vaid rahalisi panuseid ning rahalisi kulutusi ning muud panused jäävad tunnustamata. Seega, seltsingulepingu sätted võiksid sobida teatud vabaabieluliste vormide kaitseks, kuid siiski tuleb arvestada, et seltsingulepingu sätetele tugineda on keeruline. Isegi juriidilise haridusega inimestel ei ole kerge tugineda seltsingulepingu sätetele vabaabielupartnerite vahelistes vaidlustes, esiteks ei ole need sätted loodud sellisteks suheteks ning teiseks on raske ette näha, millise otsuse kohus võib teha, sest kohus hindab ju tõendeid oma siseveendumuse kohaselt ning seltsingulepingu tuvastamine vajab palju tõendamist.

Lisaks võib kohtuvõim vabaabielupartneritele loodud regulatsioonist tulenevalt olla rohkem limiteeritud, kui abielu puhul. Kohtud võivad saada välja mõista ainult põhisumma, kuid neil ei ole võimu, et nõuda vara üleandmist, pensionite jagamist või ülalpidamiskohustust. Samuti võivad nõuded olla kitsamas ulatuses kui abielu puhul. Vabaabielupartneritel ei ole õigust vara eeldatavaksvõrdseks jagamiseks, nagu seda on abielupaaridel lahutuse korral. Nagu näha, siis võivad võlaõiguslikud garantiid olla mõnes küsimuses isegi toimivamad, näiteks seltsingu puhul eeldatakse, et tehtavad panused on võrdsed VÕS § 581 lg 2 alusel, kuid arvestama peab ka sellega, et Riigikohus on öelnud, et kui panused on olnud vara soetamisel oluliselt erinevad, siis tuleb seda arvesse võtta.

Vabaabielulisesuhte puhul võib olla ebaõiglane, kui partnerite panuseid ei hinnata võrdselt, sest partnerite võimalused ei pruugi olla ju ühesugused. Samas oleneb ka olukorrast ning sellest, millise vabaabielu vormiga on parasjagu tegemist. Kui partnerid on 20 aastat koos elanud ning kasutanud vabaabielu abielu alternatiivina, siis oleks õiglane, kui eeldatakse võrdseid panuseid. Võlaõiguslikud garantiid on sellest tulenevalt pigem vabaabieludele, mis polegi määratud elulõpuni kestma, suhtes puudub kindlus ning kindlaid sidemeid ei tahetagi. Sellistel juhtumitel ei tohiks vabaabielu emotsionaalset olemust arvestada samas ulatuses, kui vabaabielu kui abielu alternatiivi puhul ning õiglane ongi panuste arvesse võtmine.

Kuigi võlaõiguslikel garantiidel esineb teatud eelised, siis tagavad nad kaitse ainult väga kitsalt määratletud vabaabieluliste suhete puhul ning ei taga kaitset kõigile. Mitteabielulises kooselus elavatele inimestele peaks olema loodud eraldi seisev seadus, mis reguleerib nende varalisi suhteid, hoolimata sellest, et regulatsiooni loomine on keeruline ning võib esialgu kaasa tuua ka mitte soovitud tagajärgi. Nagu ka kohtupraktikast selgub, siis põhilised vaidlused tekivad suhte lõppemisel seoses ühise eluasemega ning kuna regulatsioon peaks olema minimaalne siis võikski seadusandlus tagada kaitse just ühise eluaseme suhtes. Vabaabielupartneril võiks säilida õigus jääda ühisesse eluasemesse kindlasti juhul, kui on ühiseid lapsi. Laste hüved peaksid olema igal juhul kaitstud. Võlaõiguslikud garantiid paraku ei arvesta üldse laste olemasoluga.

Kui kooselav paar soetab ühiselt kinnisvara, mõlemad panustavad sellesse rahaliselt aga ainult üks neist kantakse omanikuna kinnistusraamatusse, toob kooselu lõppemine kaasa sellise olukorra, et vara ei kuulu jagamisele lahkumineva paari vahel, sest sellel on ainult üks omanik ning asjaolu, et teine on panustanud selle omandamise/ülalpidamise ei mängi märkimisväärset rolli. Vastavalt VÕS-ile on küll partneritel õigus nõuda tagasi kooselu jooksul (ehk siis VÕS mõistes seltsingu jooksul) poolt panustatud osa - seda siis kas rahaliselt või varaliselt. Pooled peavad tõendama, millised olid kummagi panused näiteks vara paremustamisse ja kindlad asjad, mida kumbki pool omavahenditest soetas. Samas väärrib märkimist asjaolu, et tõendamine, milline oli mõlema poole panus kooselu jooksul on hiljem raske, kui mitte võimatu ning sellest tulenevalt võivad vastavad vaidlused venida lahkumineku puhul väga pikaks. Seega, kui vabaabielukaaslased hangivad ühiselt vara, tuleb mõlemad pooled märkida ostjateks ja säilitada kõiki asjaga seotud kviitungeid. Sel juhul jagatakse vara vabaabielu lõppemisel pooleks. Kui vara ostjaks on märgitud vaid üks vabaabielupaari pool, kuulub vara vabaabielu lõppemisel talle.

AÕS kohaselt eeldatakse nimelt alati kinnistusraamatu kannete õigsust. Seega, kui puudub vastav kanne, siis puudub isikul eelduslikult ka vastav õigus ning kuivõrd vabas kooselus puuduvad PKS-is ja KooS-is sätestatud mõlema poole kaitsvad sätted, oleks vabaabielus elavatel paaridel võimalike tulevikus tekkivate probleemide eest kaitseks mõistlik ühiselt võetud laenu ja soetatud vara korral kanda mõlemad kooselu partnerid kinnistusraamatusse omanikeks. Sellest tulenevalt on kaasomanike osad võrdsed, kui nad ise pole määranud teisiti. Lahkumineku puhul toimub poolte kokkuleppel kaasomandi lõpetamine ning kui pooled omavahel kokkulepet ei saavuta, siis peab pöörduma kohtu poole kaasomandi lõpetamise nõudega.

Kehtiva õiguse alusel ei ole siiski tagatud mitteabielulises kooselus elavate isikute õiguslik kaitse seoses nende ühise eluasemega ning vabaabielu kui abielust vaid formaalsete tunnuste puudumise tõttu erinev kooslus vajab kindlasti veel eraldi regulatsiooni. Kuid tuleb arvestada, et kuigivõlaõiguslike garantiide kasutamisel vabaabielupartneritele esineb erinevaid probleeme, siis probleeme võib esineda ka kehtestatud regulatsioonides. Kokkuvõtvalt võib öelda, et kui kaks inimest soovivad koos elada, siis kõige mõistlikum viis nendevaheliste varaliste suhete reguleerimiseks on abielu või kooselulepingu sõlmimine. Eeltoodud variandid on kõige lihtsam ja odavam lepingu sõlmimise viis ning selle pakutav õiguslik kaitse on laiem alternatiividest. Eeltoodust tulenevalt leidis kinnitust ka töö hüpotees, mille kohaselt registreeritud kooselu (nii PKS kui KooS mõistes) annab elukaaslastele suuremad õigused ja võimalused pärast lahkuminekut teineteiselt midagi nõuda, kui registreerimata kooselus.

KOKKUVÕTE

Olles töös analüüsinud nii abielu, registreeritud kooselu kui ka vabaabieluga seotud aspekte, võib kokkuvõtvalt öelda, et pärast suhte lõppemist on kõige keerulisem varade jagamise küsimus vabaabielu puhul. Registreeritud kooselus puhul on KooS-is sätestatud õigused ja kohustused küllalt analoogsed PKS-is sätestatuga ning annavad registreeritud kooselupartneritele seadusega tagatud kindlustunde muuhulgas lahkumineku puhul, sh varasuheteid reguleerivad sätted ongi reguleeritud samaselt PKS-iga. KooS sätestab, et kooselulepingu sõlmimisel valivad registreeritud elukaaslased kokkuleppel perekonnaseisutoimingute seaduses ettenähtud korras varasuhete PKS sätestatud varasuhete liikide hulgast ning seega lahendatakse registreeritud kooselu lõppemisel varaküsimused samamoodi abielu lõppemisega. Eraldi on PKS-is välja toodud regulatsioon, kui abikaasad (või registreeritud kooselupartnerid) on valinud oma paarisuhte registreerimisel varalahususe, käsitatakse abikaasasid (või registreeritud elukaaslast) varalistes suhetes isikutena, kes ei ole teineteisega abielus (või registreeritud kooselus).

Perekonnaseadus kaitseb küll laste huve, kuid ei reguleeri vabaabielus elavate partnerite vastastikuseid õiguseid ja kohustusi. Järeldada võib seda, et ka vabaabielus elavate isikute puhul saab omavahelisi suhteid reguleerida lepingute tasandil, kuid automaatselt ei saa eeldada seda, et vastastikused õigused ja kohustused tekivad faktist, et vastavad isikud elavad koos ning neil on vastastikune majanduslik ja emotsionaalne sõltuvus, sh võib-olla ka ühised lapsed. Nagu käesolevas lõputöös välja on toodud, võib vabaabielu puhul kohaldada VÕS-ist tulenevaid seltsingulepingu sätteid, kuid samas väärib märkimist asjaolu, et ainuüksi kooselu fakt pole aga piisav seltsingulepingu olemasolu tuvastamiseks. Samuti võib tuua välja selle, et seltsingulepingut reguleerivates sätetes võib tuvastada mõningat õiguselgusetust, millisel määral ja kuidas need vabaabielu puhul kohaldatavad on.

Kokkuvõttes võib öelda seda, et kinnisvara kuuluvuse määrab kinnistusraamat ühemõtteliselt. Ka kummagi partneri poolt võetud kohustuste eest vastutab kumbki iseseisvalt. Muude kooselu jooksul soetatud asjade puhul tuleb aga kummaldi poolel tõendada, kes selle on ostanud ning selle

tõendamine tagantjärele on äärmiselt keeruline. Kui vara jagamiseks läheb, siis vabaabielu jooksul omandatud ühisvara jagamisel tuleb kindlaks määrata asjade omandamisel iga partneri panuse suurus. Kui on selgeks tehtud panuse suurus, saab selle alusel tekkinud ühisvara jagada – kas jättes vara ühele partnerile ning teine saab kompensatsiooni oma osa eest, või müüa ühisomand ning jagada saadud raha vastavalt osade suurustele. Kinnitust leidis töö hüpotees, mille kohaselt registreeritud kooselu (nii PKS kui KooS mõistes) annab elukaaslastele suuremad õigused ja võimalused pärast lahkuminekut teineteiselt midagi nõuda, kui registreerimata kooselus.

VIIDATUD KIRJANDUS JA TEISED ALLIKMATERJALID

Kirjanus

1. Advokaadi nõuanded: abielu või vabaabielu!?
[WWW]<http://buduaar.ee/Article/article/advokaadi-nouanded-abielu-voi-vabaabielu-1>
(kuvatud 12.10.2016)
2. **Kama, P., Kullerkupp. K.** Vabaabielu versus abielu: varalised suhted muutuvate kooseluvormide kontekstis ,Juridica nr 6, 2002
3. **Kirch, M.,** Siplane, A. Vabaabielude regulatsioon ja laste kaitse. Riigikogu lühiuuring nr 6-7/111. [WWW]<http://vana.sm.ee/meie/uuringud-ja-analuusid/sotsiaalvaldkond.html>
(kuvatud 14.11.2016)
4. Kooselu registreerimine
[WWW]https://www.eesti.ee/est/teemad/perekond/kooselu_registreerimine (kuvatud 10.10.2016)
5. Kooselu registreerimine.
[WWW]https://www.eesti.ee/est/teemad/perekond/kooselu_registreerimine.
6. **Kukk, M.** „Võlaõiguslikud kaitsemehhanismid mitteabielulises kooselus elavate partnerite omavaheliste suhete reguleerimiseks kooselu lõppemisel“ Tartu Ülikooli õigusteaduskond , 2015
7. **Lüderitz, A.** Perekonnaõiguse õpik: Günther Beitzke alustatud teose 27., ulatuslikult ümbertöötatud trükk, Tallinn: Juura 2005
8. Mis saab pärast vabaabielu lõppu? [WWW]<http://epl.delfi.ee/news/arvamus/mis-saab-parast-vabaabielu-loppu?id=51296829> (kuvatud 11.10.2016)
9. **Olm, A.** Non-married Cohabiting Couples and Their Constitutional Right to Family Life. Juridica International, vol 20, 2013
10. **Olm, A.** Mitteabieluline kooselu ja selle õiguslik regulatsioon. Justiitsministeerium , 2009
11. **P. Varul** jt (koost). Võlaõigusseadus II 2.+ 7. osa (§§ 208-618) komm vlj. Tallinn: Juura 2007

12. Parlament võttis napilt vastu tulise kooseluseaduse.
[WWW]<http://www.postimees.ee/2947775/parlament-vottis-napilt-vastu-tulise-kooseluseaduse> (kuvatud 06.10.2016)
13. Perekond ja õigus. [WWW]<http://www.rmp.ee/ettevotlus/kasulikteada/jarjejutt-perekond-ja-oigus-2005-11-03?Print=1&popUp=1> (kuvatud 06.10.2016)
14. **Perelli-Harris, B., Sanchez Gassen, N., How Similar** Are Cohabitation and Marriage? Legal Approaches to Cohabitation across Western Europe. –Population and Development Review, 2012, No 4, Vol 38, lk 437.
15. President kuulutas kooseluseaduse kiirkorras välja.
[WWW]<http://www.postimees.ee/2948755/president-kuulutas-kooseluseaduse-kiirkorras-valja> (kuvatud 06.10.2016)
16. Statistikaamet. Kindlat usku tunnistab üle neljandiku elanikkonnast.
[WWW]http://www.stat.ee/65351&parent_id=32784 (kuvatud 14.11.2016)
17. Statistikaamet. Vabaabieli populaarsus kasvab.
[WWW]<http://www.stat.ee/65349/?highlight=vabaabieli> (kuvatud 14.11.2016)
18. Üle poole elanikest ei toeta kooseluseadust.
[WWW]<http://uudised.err.ee/v/eesti/0d7410be-5294-4578-9741-3fc30581eadb> (kuvatud 06.10.2016)

Õigusaktid

19. Asjaõigusseadus Vastu võetud 09.06.1993 RT I 1993, 39, 590 ... RT I, 30.06.2015, 41
20. Avaliku teenistuse seadus Vastu võetud 13.06.2012 RT I, 06.07.2012, 1 ...RT I, 06.10.2016, 2
21. Eesti Vabariigi Põhiseadus Vastu võetud 28.06.1992 RT 1992, 26, 349 ...RT I, 15.05.2015, 2
22. Kooseluseadus Vastu võetud 09.10.2014 ...RT I, 16.10.2014, 1
23. Krediidiasutuste seadus Vastu võetud 09.02.1999 RT I 1999, 23, 349 ...RT I, 06.07.2016, 11
24. Perekonnaseadus Vastu võetud 18.11.2009 RT I 2009, 60, 395 ...RT I, 10.03.2016, 3
25. RKHKo 28.11.2006,3-3-1-43-06 (Seltsingu XXXXXXXXX XXXXXXXX kaebus Võrumaa Keskkonnateenistuse 14. oktoobri 2002. a korralduse nr 56 peale haldusakti tühistamise nõudes)

26. RKTko 21.05.1998, 3-2-3-6-98 (L. P.kohtuvigade parandamise avalduse alusel Tallinna Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumi 18.septembri 1997. a. otsuse L. P. hagi L. O. ja U. K. vastu pärandvara saamiseks).
27. RKTko 3.12.2014, 3-2-1-109-14 (A. V hagi M. V vastu 59 328 euro 74 sendi saamiseks), p 14.
28. TlnRnKo 14.12.2001, II-2/1487/01 (K. R. hagi R. P. vastu elamu mõttelisele osale omandiõiguse tunnistamiseks).
29. Tsiviilkohtumenetluse seadustik Vastu võetud 20.04.2005 RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 22.06.2016, 28
30. Võlaõigusseadus Vastu võetud 26.09.2001 RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 11.03.2016, 2

Töös kasutatavad lühendid

AÕS – asjaõigusseadus

KooS - kooseluseadus

PKS - perekonnaseadus

PS – Eesti Vabariigi põhiseadus

VÕS – võlaõigusseadus

SUMMARY

NON-MARITAL COHABITATION AND ITS LEGAL REGULATION

Ksenia Beljajeva

Language: Estonian

Figures: -

Pages: 44

Tables: 1

References: 30

Appendixes:-

Keywords: Marriage, law, non-registered cohabitation, partners.

In the present work have been analyzed different aspects of the couple relation forms. This survey connects a marriage, a registered and also non-registered cohabitation issues. Purpose of this work is firstly to find out what it means to non-marital cohabitation, and secondly how are the rights and obligations regulated at the legislative level. In this work has been analyzed what rights and responsibilities in the both - both registered and non-registered - forms of cohabitation involve. Since the emphasis of this work is placed on particular non-marriage relationships, then a registered marriage as the one life form is not analyzed, however in the work there are included main registered marriage related key principles. The research part of this work is designed in three different relationships form and related to the legal framework of the whole.

The main hypothesis of the work is that the partners of a registered relationships have greater rights and opportunities to require something from another, rather than non-registered

relationships. Comparison of the hypothesis is used in the comparison table, in which the alignment of the marriage, registered and non-registered relationships with the associated rights and obligations of life. Based on this surface have been summarized relevant findings.

In the research we can summarize that after the end of the relationship the most difficult question is the sharing of assets in the case of cohabitation. In a case of registered relationship there are rights and obligations are quite similar to the rights and obligations of the PKS. They give partners in registered relationship, in case of the breakup, a confidence guaranteed by law, including provisions governing the relations of property is regulated in the same PKS each. KooS states that cohabitation contract registered in choosing partners accord marital activities prescribed by the law of property relative PKS set the property relations among species, and thus solved a registered partnership termination property issues in the same way the end of a marriage. PKS regulation is presented separately, where the registered partners have selected a pair of relative registration of property separation of the registered partner property relations to persons who are not married to each other (or in a registered partnership).

Although the Family Law Act protects the interests of children, but does not regulate unmarried cohabiting partners' mutual rights and obligations. The conclusion may be that in the unmarried cohabiting persons can relations be governing between the agreements level, but will not automatically be assumed that the mutual rights and obligations arising from the fact that the persons living together and have mutual economic and emotional dependence, including perhaps also have children. It has been shown that discussed in this thesis can be applied to non-marital VÕS under the provisions of partnership, but it is worth noting the fact that living together is not sufficient to establish the existence of partnership. It can also bring out the fact that the provisions governing the partnership shall be to establish some legal clarity, to what extent and how they are applied in the case of cohabitation. In conclusion we can say that the real estate belonging to the land register determines unequivocally. Also, each partner is responsible for the obligations assumed by each independently. Other items acquired during the cohabitation, however, should each side to prove that it has purchased, and its demonstration of arrears is extremely difficult.

It may thus be said that the approval was working hypothesis, according to which the registered partnership (both PKS as with a KooS) gives life partners greater rights and opportunities after their separation from each other and to demand anything if non-registered form of cohabitation.

Also worth noting is the fact that cohabiting with living in a partner the rights and obligations regulated by law rather ambiguous, and if the partnership ends, the law does not explicitly set out how the distribution of assets in progress. The current law does not ensure non-marital cohabitation in legal protection of persons in connection with their joint housing and cohabitation than marriage, but the absence of the formal characteristics of different communities will certainly need to have separate regulations. But be aware that even though the law guarantees the use of debt as non-marital partners, there are a variety of problems, then problems may arise imposed regulations. Not with the conjugal life of the people living in it should be established by a separate law that regulates their property relations, despite the fact that the regulation is the creation of complex and may initially result in unwanted consequences. If the property is going to share, then unmarried acquired over the division of joint property shall be determined in the acquisition of each partner's stake. If the amount of the contribution is made clear, it can be generated on the basis of shared common property - if one of the partners leaving the property, and the second is the compensation for their part, or sell the condominium and to share the resulting value according to the sizes of the parts.

Deklareerin, et käesolev lõputöö, mis on minu iseseisva töö tulemus, on esitatud Tallinna Tehnikaülikooli diplomi taotlemiseks ning selle alusel ei ole varem taotletud akadeemilist kraadi ega diplomit.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjanduslikest allikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Autor:Ksenia Beljajeva.....
(Eesnimi Perenimi, 05. detsember 2016)

Üliõpilaskood:166880BDÄR.....

Töö vastab kehtivatele nõuetele.

Juhendaja:Uno Feldschmidt.....
(Eesnimi Perenimi, 05. detsember 2016)

Kaitsmisele lubatud: ”.....” 2016

TTÜ TK kaitsmiskomisjoni esimees:

.....
(nimi, allkiri)